

DE VRIJHEID

22 oktober 1971

Goedenavond, vrienden.

Aan het begin van de bijeenkomst zeg ik u, zoals gebruikelijk: wij zijn niet alwetend, wij zijn niet onfeilbaar, gebruik dus zelf uw hersenen, dan leert u misschien toch wel iets. Ons onderwerp van heden moet van actuele aard zijn. Ik meen daarom iets te moeten zeggen over:

DE VRIJHEID

Vrijheid is namelijk een leuze die wij op het ogenblik overal horen. Iets waartegen ik overigens niet direct bezwaar kan maken, daar vrijheid volgens mij een van de meest kostbare dingen is die een mens kan bezitten. Alleen blijkt de voorstelling die men van de vrijheid heeft, bij verschillende mensen en groepen zodanig te verschillen dat in de praktijk alle vormen van gepropageerde vrijheid uitlopen op wezenlijke onvrijheid. Dit conflict tussen wensen, idealen, én praktijk, is het dat volgens mij op het ogenblik bijna de gehele wereld domineert. Denk bijvoorbeeld eens aan de vrijheidsstrijd in Vietnam.

Je kunt nu wel zeggen dat het verschrikkelijk is wat er daar gebeurt, maar men dient zich toch ook te realiseren dat het principe dat de Amerikanen er toe bracht zich in die strijd te mengen, in wezen goed was. Men wilde de Zuid-Vietnamezen de mogelijkheid geven in vrijheid te leven. Dat zij hieraan deels reeds overleden zijn, is te danken aan de wijze waarop men dit begrip vrijheid benaderd heeft, niet aan het beginsel zelve. Op soortgelijke basis berusten de Russische invallen in Hongarije, Tsjechoslowakije, de minder directe ingrepen in Polen. Hierbij worden grote machtsmiddelen gebruikt op niet bepaald zachtzinnige wijze en de Russen keuren dit goed, omdat zij menen dat er zo voor gezorgd kan worden dat de mensen in de betrokken landen hun vrijheid behouden. Wanneer men begint te beseffen hoe eerlijk velen dit menen, zo zal men zich toch af gaan vragen wat men dan wel met dat woord vrijheid bedoelt.

Bij nader onderzoek blijkt het begrip vrijheid door een groot deel van de mensheid in de eerste plaats gedefinieerd te worden als een handhaven van bestaande condities en verhoudingen. Wat natuurlijk een grote fout is. Vrijheid is geen gelijkblijvende waarde, maar eerder het meest veranderlijke wat je je maar voor kunt stellen. Een mens die vrij is zal immers vandaag misschien bijvoorbeeld werken, maar morgen dit niet doen, omdat hij daarin eenvoudig op het ogenblik geen zin heeft. Ook dit is een aspect van vrijheid. Een mens die vrij is, zal misschien vandaag orthodox geloven en morgen opeens erkennen dat hij niets meer gelooft. Hij zal daarnaar handelen. Dit is zijn privilege, zijn recht. En het bestaan van juist dit recht wordt naar ik meen door veel strijders voor vrijheid nogal eens miskend, vooral wanneer het daarbij om het recht van anderen gaat.

Wanneer wij de grote economische crisis bezien die op het ogenblik een groot deel van de Westerse landen teistert - ook al valt dit eenieder nog niet even sterk op - dan kom je tot de conclusie dat bij het ontstaan hiervan een verkeerd begrip van vrijheid mede een rol speelt. Je kunt niet bijvoorbeeld aan de ene kant een zo vrij mogelijke loonvorming voorstaan, en aan de andere kant staan op bindende c.a.o.'s. Wie voor zich een maximum loon begeert, heeft wel degelijk het recht hierom dringend te vragen. Maar je moet ook erkennen dat een ander het recht heeft om, zo hij dit wenst, voor niets of voor minder dan jij, te werken. Je moogt niet in naam van de solidariteit alle anderen binden aan jouw plannen, afspraken en acties. Dan immers berust je streven niet op vrijheid, maar op een dwingen van anderen.

Iets dergelijks ontdekken wij bij de jeugdproblemen ofschoon het overdreven is deze als alleen uit- en voor de jeugd bestaande te beschouwen, omdat er heel wat overjarige hippies en nozems in deze dagen actief zijn. De jongelieden willen vrij zijn. Dat is hun goede recht. Wanneer zij er de voorkeur aan geven pot te roken in plaats van een borrel te drinken zul je, naar ik meen, zelfs daartegen niet te veel bezwaren mogen maken, zelfs wanneer dit voor de industrie, de accijnzen en andere gevestigde instellingen en gewoonten wat minder aangenaam is. Je dient dit in de naam van de vrijheid volgens mij te tolereren. Zolang mensen niet een beroep doen op anderen, anderen lastigvallen of proberen anderen met verantwoordelijkheid voor de gevolgen op te schepen, betekent vrijheid: laat hen hun gang maar gaan. Of jongeren elke dag een bepaald aantal uren volgens afspraak willen werken of er de voorkeur aan geven slechts dan te werken, wanneer zij geld nodig hebben, is eveneens de eigen zaak van de betrokkenen. Vrijheid betekent dat je eenieder de mogelijkheid laat te leven, volgens zijn eigen inzicht en normen.

De jongeren hebben inderdaad een eigen visie op het leven en de problemen daarvan. Hun instelling is, zoals men dat pleegt de noemen, vaak revolutionair. Helaas zijn zij daarbij nogal fanatiek en trachten anderen van hun vrijheid te beroven, zelfs indien zij alleen maar van anderen proberen te eisen dat die koffie uit Brazilië of rietsuiker uit Cuba voor hoge prijzen gaan kopen. Zij eisen zelfs dat de gemeenschap vermaningen aan het buitenland richt, wanneer daar volgens hun inzichten bepaalde misstanden heersen. Zij wensen vaak dat eenieder protesteert en alle gezag terzijde schuift, dit alles in naam van de vrijheid. Zij vergeten daarbij dat vrijheid als principe betekent dat ook een ander daarop recht heeft dat hij er een eigen mening op na mag houden en dat je, wanneer hij die tot uitdrukking brengt, hem niet moet overschreeuwen.

Vrijheid betekent ook dat een ander het recht heeft voor de bestaande orde te opteren, het eens mag zijn met Nixon of Nederlandse bietsuiker mag gebruiken, omdat dit voor Nederland uiteindelijk toch voordeliger is. Het is gemakkelijk om idealen te hebben en daarbij vrijheid als eerste leuze in je vaan te schrijven. Dat toont de praktijk steeds weer aan. Maar even kennelijk is het bijzonder moeilijk voor de vrijheid te strijden op een wijze waarbij je diezelfde vrijheid gelijktijdig aan anderen probeert te ontnemen. Een fanaticus zou je misschien in dit verband als volgt kunnen karakteriseren: iemand die bereid is over de gehele wereld atoombommen te werpen, wanneer hij meent alleen op deze wijze de mensen tot vrede en het aanvaarden van zijn pacifistische stellingen te kunnen brengen.

Overigens is het in dit verband misschien aardig op te merken dat de Amerikanen in hun politiek altijd weer pacifisten blijken te zijn van deze soort. Wanneer zij deelhebben aan een oorlog, gaat het er hen steeds weer om ergens recht en vrede te handhaven. Zij menen dit eerlijk en oprecht. Ik meen dan ook dat niemand het recht heeft bezwaren tegen hun instelling te maken. Hun praktische aanpak zou men kunnen afwijzen en betreuren. Maar men moet beseffen dat degene die het ingrijpen van de Amerikanen in de eerste en tweede wereldoorlog door geweld in Europa goedkeurt, zich moeilijk kan verzetten tegen hetgeen deze zelfde Amerikanen met gelijksoortige beweegredenen elders in de wereld aan geweld veroorzaken.

Wel zou het misschien goed zijn, ook ten aanzien van de bevrijding, de zaak eens vanuit het standpunt van de andere partij te bezien. Die andere partij probeerde zijn eigen idealen waar te maken. Opeens grijpt er een grootmacht in op een wijze en ogenblik waarmee je geheel niet gerekend hebt. Je wordt verslagen, machteloos gemaakt. Steden worden in puin gegooid. Moet men nu maar zonder meer stellen dat dit juist is, omdat het strookt met je eigen verlangens? Zeker, de Duitsers hebben, eerst onder "der Kaiser" en later onder de heer Adolf geprobeert hun wijze van leven dictatoriaal op te leggen aan de wereld en hun denkbeelden waar te maken. Vanuit het standpunt van de anderen is een ingrijpen dan noodzakelijk en een zegen. Maar vanuit het standpunt van menige Duitser was er, ondanks alle leuzen in andere zin, nauwelijks sprake van een bevrijding. De meeste Duitsers hadden er geen behoefte aan om bevrijd te worden. Het aspect dat voor de ander bestaat, de vrijheid van de ander, pleegt men vaak te vergeten. Indien men bijvoorbeeld stelt dat er op het ogenblik een grote onvrijheid heerst in Griekenland, heeft men daarin volkomen gelijk. De vraag is alleen maar wat er zou gebeuren,

wanneer degenen die hiertegen luidkeels en voortdurend protesteren, hun zin kregen. Zeer waarschijnlijk zou er weer een dictatuur komen, maar nu anders gericht.

Vrijheid is reeds een moeilijk probleem, wanneer het op persoonlijk vlak wordt bezien, maar het wordt nog moeilijker, wanneer wij het begrip vrijheid willen bezien in verband met een gemeenschap. Stel bijvoorbeeld dat eenieder in het verkeer zonder meer vrij zou zijn te rijden, te rossen, zoals hij dit maar wenst en met elk voertuig dat hij persoonlijk daarvoor wenst te gebruiken. De dan ontstane situatie zou goed zijn voor alle handelaren in dumpgoederen die ook gepantserde wagens en tanks aan de man proberen te brengen. Want dergelijke voertuigen zouden dan waarschijnlijk de enige wijze zijn voor een mens die zich enigszins veilig in het verkeer wil bewegen. In een gemeenschap kan vrijheid kennelijk niet zonder meer bestaan dient zij beperkt te worden door regels, omdat onderlinge afspraken noodzakelijk zijn voor een enigszins vlot verlopen van de maatschappelijke functies.

Je moogt mijns inziens wel degelijk van de gemeenschap eisen dat zij je vrijheid respecteert. Maar daartegenover staat dan ook dat je bepaalde plichten en verantwoordelijkheden zult moeten dragen ten aanzien van de vrijheid van anderen. Ik meen dat de neiging om rechten en plichten met elkaar te verwisselen bij alle partijen in het maatschappelijke verkeer op het ogenblik wel bijzonder sterk tot uiting komt. Bezie bijvoorbeeld de denk- en handelwijze van een regering eens. U hebt ook een regering die op het ogenblik bezig is als berg muizen te baren wat dan begroting en tegenbegroting wordt genoemd. Zelfs in het parlementaire verkeer blijkt steeds weer dat alle mensen wel vrij willen zijn, maar dat zij gelijktijdig zo bang zijn dat hun persoonlijke visie op wenselijkheden door anderen kan worden aangetast dat zij alles doen, om die anderen het verwezenlijken van hun plannen onmogelijk te maken, zelfs wanneer dit een prijsgeven van eigen vrijheden en inzichten zou betekenen.

Regeringen hebben dan ook de neiging steeds meer machtsorganen te scheppen die mogelijk veel goeds tot stand brengen, maar aan de andere kant vele mensen hun vrijheid van denken en handelen ontnemen of deze tenminste sterk beperken en bovendien de gemeenschap die lang niet altijd gelukkig is met dergelijke instellingen, een hele hoop kost. Men beperkt niet alleen de invloed en "wanordelijkheid of onverantwoordelijkheid" van anderen op deze wijze, maar offert hieraan veel van de persoonlijke vrijheid en bereikingsmogelijkheden van alle individuen. Voorbeeld: u wenst een huis te bouwen. Nu zou het natuurlijk vervelend zijn, wanneer dit huis zo slecht werd gebouwd dat bijvoorbeeld uw burens daarvan het slachtoffer zouden worden. Daarom meende men dat er bouwvoorschriften zouden moeten komen. Omdat men streeft naar volgens eigen theorie zo optimaal mogelijke bouw, scheidt men zoveel voorschriften dat een mens eenvoudig de kans niet meer krijgt om zelf en zo snel en eenvoudig mogelijk te bouwen. De meeste mensen in Nederland realiseren zich niet dat, zo het ambtelijke apparaat niet zo perfectionistisch ingesteld zou zijn, het bouwtempo in korte tijd verdubbeld zou kunnen worden, terwijl het rendement van de bouwer groter zou worden en de kostprijs van elk bouwwerk met bijna 2/3 zou dalen. Men beseft dit soms wel, maar blijft alle vrijheid in dit verband beperken, omdat men vreest dat speculanten dan snel ongerechtvaardigde winsten zouden kunnen maken. Dat zou in de beginperiode inderdaad voorkomen op nog ergere wijze, dan nu reeds het geval is, maar aan de andere kant zou een dergelijke benadering ertoe voeren dat binnen enkele jaren vele goedkopere en meer gevarieerde woongelegenheden ter beschikking zouden komen. Anders gezegd: omdat men er zeker van wil zijn dat iets volgens eigen inzichten goed wordt gedaan, voorkomt men eenvoudig dat anderen iets op het juiste ogenblik en volgens hun eigen wil en inzichten kunnen doen. Dit alles in de naam van vrijheid en sociale rechtvaardigheid.

Een ander voorbeeld van feitelijke onvrijheid: men beschouwt collectieve belangen als iets wat altijd gesteld mag worden boven de persoonlijke belangen en vrijheden van de enkeling. Ik ben van mening dat vrijheid betekent dat je ook rekening houdt met de belangen en wensen van anderen. Maar wanneer men eist dat eenieder zich opoffert, nolens volens voor de al dan niet werkelijke belangen van anderen, lijkt mij dit toch wel wat te ver gegrepen. Ik meen dat men

door het scheppen van een dwang in verband met zogenaamde collectieve voorzieningen en belangen de vrijheid in wezen overboord gooit. Laat ons de praktijk eens bezien. Wanneer de overheid besluit een weg, een metro, aan te leggen, een kantoor te bouwen, industrie te bevorderen, kan het bezit van elke particulier zonder meer onteigend worden. Men is niet verplicht de gewenste bezittingen op de vrije markt te kopen, maar kan met taxatie en vordering volstaan, ook wanneer de taxatie geen rekening houdt met de gevoelens de persoonlijke belangen enzovoort van een persoon. Het resultaat hiervan is geweest dat zeer veel mensen ten onrechte en gezien de verhoudingen met onvoldoende vergoedingen eenvoudig van hun bezit zijn verdreven. Hierdoor wordt mijns inziens de vrijheid van de mens aangetast. Wanneer ik een huis heb en daarin wil wonen, terwijl een ander mijn huis of het terrein waarop het staat, voor een voorziening wenst te gebruiken, zo hoef ik toch niet, alleen omdat het woord gemeenschappelijk voor die voorziening staat, zonder meer weg te gaan? Ik zou hierin volgens mij toch zelf ook nog wel wat te zeggen willen hebben. Het is mijn bezit en het beschikken over mijn persoonlijke bezittingen en inkomsten zie ik als een deel van de veel geroemde maar zelden erkende vrijheid. Een mens zou vrij moeten zijn om te leven, zoals hij dit zelf wenst. Deze vrijheid wordt, in naam van de vrijheid, steeds minder gerespecteerd.

In een schijn van vrijheid die in feite eerder bandeloosheid blijkt te zijn, vechten vele mensen tegen de gemeenschap voor wat zij verlangen wat zij beschouwen als "hun recht". Maar zijn die rechten wel rechten? Zijn zij niet eerder een directe aantasting van de rechten van anderen? Wensen zijn voor mensen vaak belangrijker dan rechten, rechtvaardigheid en vrijheid. Maatschappelijke vrijheid eist een je houden aan spelregels. De gehele economische crisis zou eenvoudig kunnen worden voorkomen, wanneer men dit zou erkennen. Wanneer je een gouden standaard hanteert, mag je eenvoudigweg niet meer geld in omloop brengen, dan door goud gedekt kan worden. Een vasthouden aan de inwisselbaarheid van valuta zou vele moeilijkheden zonder meer uit de weg ruimen. Maar dat durft kennelijk niemand aan. Men probeert op vele wijzen aan de noodzaak tot dekking te ontkomen, zelfs in de beperkte zin waarin dit nu bestaat. In Nederland, maar ook bijvoorbeeld in de USA, zien wij een voortdurende bevordering van het girale verkeer. Wat betekent dat men in de plaats van geld, werkt met getallen op papier waar geen werkelijk geld, laat staan werkelijk goud, achter staat. Ook werkt men met de zogenaamde kredietmethoden waarbij in wezen fictief kapitaal een rente op kan leveren. Op deze wijze kan men lonen enzovoort in getallen bijna onbeperkt doen stijgen, maar gelijktijdig wordt de vaste waarde van de valuta aangetast en zo alle geldbezit in feite voortdurend ontwaard. Wat neer komt op een beperken van de bestedings- en bezitsvrijheid van allen die hun kapitaal of besparingen in geld hebben vastgelegd; zo ontstaat een niet te remmen inflatie in de naam van vrijheid en welvaart.

Maar niet alleen in de staat zien wij dergelijke dingen op geestelijk terrein ontmoeten wij hetzelfde. Neiging tot absolutisme, het scheppen van rangen, standen en waardigheden, de poging alle vrije meningsvormen uit te schakelen, zien wij zelfs optreden in vele godsdienstige en zogenaamde esoterische groepen. Er is zelfs een van die groepen die zijn leden het bezoeken van seances verbiedt onder het motto dat dezen schadelijk zijn voor de geestelijke ontwikkeling, en daaraan mede het recht ontleent de vragen, die door bepaalde seances toch wel worden opgeworpen, niet te beantwoorden, ofschoon men beweert de werkelijke inwijding en waarheid in pacht te hebben. Dat men seances als schadelijk beschouwt, is mogelijk niet altijd ten onrechte, Ik kan hierover geen oordeel geven. Maar wanneer men zover gaat dat men stelt: "wanneer je een seance bezoekt, kun je onze scholing niet verder volgen", zie ik dit als een aantasting van de geestelijke vrijheid van een mens die een eigen oordeel moet kunnen vormen en zijn eigen ontwikkeling zal moeten kunnen doormaken. Ik stel dan ook dat men tot het stellen van dergelijke eisen geen recht heeft, tenzij men eerst eenieder duidelijk maakt dat men slechts een zeer beperkte ontwikkelingsmogelijkheid biedt.

Wanneer men iemand waarschuwt dat het geloof in een God ook het aanvaarden van bepaalde regels of wetten in zal houden, vind ik dit aanvaardbaar. Maar wanneer men dan stelt dat eenieder die deze God wil erkennen en zich niet aan de regels houdt, zonder meer door die God

zal worden uitgeworpen, zo vind ik dit niet slechts een bewijs dat men over de ware Godheid weinig weet, maar zie ik het gelijktijdig als een poging de geestelijke vrijheid en de denkvrijheid van anderen aan te tasten. Maar dergelijke praktijken zijn overal op aarde gangbaar, vooral onder hen die beweren vrijheid, verlossing, inwijding of recht te kunnen verschaffen. Dit is zo ingevreten in de menselijke samenleving dat de doorsnee mens niet eens beseft hoe beperkt de zogenaamde vrijheid is waarvoor men van hem durft eisen dat hij leven, geluk en bestaan op zal offeren.

Nu is men in Nederland er nog redelijk aan toe in dit verband. Het blijkt dat constitutionele monarchieën in feite meer vrijheid aan de mensen laten en de rechten van de eenling beter beschermen en handhaven dan vele andere staatsvormen. Ik meen dat dit komt door een traditie, in dergelijke landen verbonden met het hoogste gezag in de staat, en daardoor moeilijk geheel terzijde te stellen. De aantasting van bestaande vrijheden blijkt het grootst te zijn in landen waarin presidenten en regeringen alles te zeggen hebben, terwijl zij op elk ogenblik middels verkiezing of op andere wijze, kunnen worden vervangen. Realiseer u dat in vele staten enkele mensen kunnen beslissen dat vanaf de volgende dag het niet werken op welk ogenblik en met welke reden omkleed dan ook, strafbaar zal zijn en u heel rustig door hun gewapende macht kunnen laten opbrengen en opsluiten, omdat u behoefte blijkt te hebben aan vrije tijd. Dit klinkt u overdreven, maar er zijn voorbeelden van te vinden, zij het dat het ingrijpen op een wat andere wijze dan door bruut geweld tot stand kwam. In Rusland was er een tijd dat iemand die niet in zijn vrije tijd werkte voor "de natie", partijbijeenkomsten volgde of als niet partijlid de politieke scholingen volgde die in de vrijetijdsperiode tamelijk uitpuittend werden gegeven, geen werk kreeg, zich niet mocht verplaatsen en dus de keuze had tot gehoorzamen of verhongeren. Men nam dergelijke maatregelen, omdat men de mensen "wilde bevrijden van hun bijgeloof". Maar is zoiets wel een werkelijke bevrijding?

Neem alle geschetste toestanden en situaties eens tezamen en vraag u af wat u als mens dan wel nodig hebt. Vrijheid? Goed. Vrijheid van denken? Natuurlijk. Maar indien u meent, vrijheid van gedachten te kennen, moet u zich toch eens afvragen of dat wel waar is. U bent zeker vrij in uw gedachtenprocessen. Maar wanneer de data die u voor het denken steeds weer worden verschaft, bewust vervalst zijn door een kleine groep, bestaat er voor u geen feitelijke vrijheid van denken meer.

En dit gebeurt regelmatig en herhaaldelijk in alle landen op deze wereld, binnen alle godsdiensten en andere geestelijke, politieke en andere systemen die er maar bestaan. Je bent vrij om te leven, naar u meent. In feite is de mens alleen maar vrij om te leven in vele landen, wanneer hij zich binnen zijn eigen ghetto blijft ophouden. Heeft hij een andere huidskleur, spreekt een andere taal, kent wat afwijkende politieke overtuiging, beantwoordt zijn gedrag niet aan hetgeen een ander aanvaardbaar stelt te vinden: als gevolg wordt men afgezonderd in een klein deel van de gemeenschap. Zolang je binnen de gestelde grenzen blijft, mag je betrekkelijk ongehinderd leven en kun je zelfs een beperkte vrijheid vinden. Maar owee, wanneer je het waagt ook maar een stap te doen in de richting van een leven met gelijke rechten en onder dezelfde omstandigheden als de anderen. Dan word je het slachtoffer en blijkt zelfs het recht om te leven voor jou niet meer te bestaan – ook al heet het dat je land "the mother of the brave and the home of the free" te zijn. Ik kan mij voorstellen dat er vele Zuid-Afrikaanders zijn die een menging en integratie van rassen voor zich onaanvaardbaar vinden. Maar ik kan mij niet voorstellen dat je in naam van gemeenschap, vrijheid en recht het strafbaar stelt wanneer leden van verschillende rassen met elkaar contact hebben. Het lijkt mij strijdig met alle menselijkheid en vrijheid, wanneer je zover gaat dat je elk contact op basis van gelijkheid strafbaar stelt. Mensen die dit aanvaardbaar vinden, weten volgens mij niets meer van werkelijke vrijheid, ondanks hun vele woorden van andere strekking. Want vrijheid bestaat in de eerste plaats uit de vrijheid die je anderen geeft.

Vrijheid is ook verdraagzaamheid. Dit woord dat in onze kringen wel eens te weinig op de voorgrond wordt gesteld, is door vele misbruiken langzaam een belast woord aan het

worden. Maar werkelijke verdraagzaamheid betekent vooral dat je kunt verdragen dat een ander jou geen gelijk geeft. En dat kunnen de meeste mensen nu juist niet. Kijk bijvoorbeeld eens naar uw land. Hier zijn in feite de regering en de oppositie het in grote mate eens. Toch vallen zij elkaar voortdurend aan. Men zegt niet: laat ons de dingen waarover wij het eens zijn, zo snel mogelijk volbrengen, maar men geeft er desnoods de voorkeur aan dat er niets gebeurt, zolang men eenieder maar duidelijk kan maken dat alleen het eigen standpunt juist is dat alle anderen minderwaardig zijn. Uitkomen voor eigen inzichten is deel van vrijheid. Maar het is geen beleven van vrijheid meer, wanneer je daardoor anderen de mogelijkheid neemt hun eigen leven te leven en hun eigen visie kenbaar te maken.

Je kunt je ook niet achter deskundigheid verschuilen wanneer je een medemens zijn rechten ontnemt, zogezegd voor zijn bestwil. De mens heeft volgens mij recht op een vrije en bewuste keuze, zodat hij zowel de werkelijke feiten dient te kennen, als ook zelf daarop volgens eigen inzichten zal moeten kunnen reageren. Wanneer je in een sanatorium komt en er worden proeven op je genomen met bijvoorbeeld bestralingen, dan heeft men mijns inziens het recht niet dit te doen, zonder je van alle mogelijke gevolgen op de hoogte te stellen en zelf een beslissing te laten nemen. Wanneer een dokter u medicamenten verschaft die nog niet voldoende beproefd zijn, zo is hij volgens mij verplicht u erop te wijzen dat dit inderdaad het geval is en u zo mogelijk een alternatief moeten bieden. Eerst wanneer u zelf en bewust kunt kiezen, zijn dergelijke dingen aanvaardbaar. Ook wanneer uw beslissing volgens de deskundigen een verkeerde is, heeft men volgens mij het recht niet u gehoorzaamheid af te dwingen. Men heeft niet het recht u de vrijheid van beslissen te ontnemen onder het motto: Ik ben nu eenmaal wijzer dan jij. Alle dictatuur, inquisitie, heksenjacht, is gebaseerd op de stelling: ik ben wijzer, beter dan jij en heb zo het recht je te dwingen het volgens mij juiste te doen. Vrijheid is de erkenning dat de ander net zo goed kan zijn en net zo wijs kan zijn, als jij bent, ook wanneer je dit er niet onmiddellijk van af kunt zien.

Geestelijke vrijheid is ook al zoets. Zeker: iemand die uittreedt, kan wel eens verhalen vertellen die ook vanuit ons standpunt, zowel als gezien van uit de menselijke logica, onzin zijn. Maar wanneer deze beleving en het zo erover spreken voor de mens in kwestie een concrete waarde heeft, zo heeft hij er toch recht op volgens mij dit te doen, zo te zijn. Dan mag je volgens mij niet stellen: dit past niet in het geloof of dit is menselijk gezien onzinnig. Je hoeft voor mij niet te erkennen dat er een God bestaat. Voor mij moogt u rustig atheïst zijn, wanneer u een ander die in zich God beleeft, maar niet belachelijk zoekt te maken. Ik, als geest, kan u mijn denkbeelden en inzichten voorleggen, maar heb niet het recht u hoe dan ook, te verplichten deze zonder meer als waarheid te aanvaarden. Zoals het mij onaanvaardbaar lijkt dat iemand die een zekere populariteit heeft verworven, zich daarop indirect beroept om bij de mensen een zekere visie ingang te doen vinden. Een mens moet altijd weer zelf de mogelijkheid hebben over de merites van een zaak zelf te beslissen en zijn eigen handelen aan de hand van zijn persoonlijke beslissingen te nemen. Dat is vrijheid.

Vrijheid betekent enerzijds dat je het niet zo goed zult hebben als anderen. De moderne maatschappij doet mij vaak denken aan een dierentuin: iedereen zit in zijn kooi en krijgt in ruil voor zijn gevangen zijn onderdak, verwarming, voedsel en zelfs enige ontspanning. Het enige wat hij niet heeft, is de mogelijkheid zichzelf te zijn. Een vrije maatschappij is een soort rimboe waarin ook tijgers rondlopen, zodat je, wanneer je niet oppast, als ontbijt voor een sterkere eindigt. Er zijn slangen waar je op kunt trappen waarna je dood bent, vóór je zelfs maar beseft wat er gebeurd is. Dat is je risico. Vrijheid omvat ook het recht en zelfs de noodzaak risico's te lopen. Vrijheid betekent niet alleen maar dat je je eigen leven bestemmen kunt. Het impliceert het recht en de mogelijkheid om risico's te lopen, te verhongeren, arm te zijn, in ellende te sterven; zowel als de mogelijkheid en het recht om rijk en gelukkig te worden. Vrijheid is volgens mij bovenal het recht en de mogelijkheid om met en vanuit jezelf de dingen tot stand te brengen die je zelf wenst na te streven.

Dit sluit niet uit dat er verzekeringen bestaan. Het betekent alleen dat niemand je mag verplichten om je te verzekeren. Er kunnen dan sociale voorzieningen bestaan waaraan je uit vrije wil mede kunt werken, maar niemand zal je mogen verplichten daaraan bij te dragen of er gebruik van te maken. Vrijheid betekent niet dat er geen bonden kunnen bestaan van werkers, landbouwers, handelaren enzovoort. Maar zij betekent wel dat niemand je mag verplichten je aan de besluiten van een dergelijke groep te onderwerpen. Vrijheid is niet de afwezigheid van bindingen en voorzieningen, maar betekent dat je kiezen kunt tussen de werkelijke jungle van een geheel zelfstandig zijn, en het aanvaarden van kuddebestaan wat een beperkte zekerheid geeft of het geheel veilige, maar onzelfstandige dierenrijk bestaan.

Op het ogenblik zijn er steeds meer mensen in de wereld die menen dat zij de meest ideale dierenrijk zouden kunnen bouwen. Geestelijk wil men denkbeelden zeer modern en met alle begrip voor de mensen opbouwen, maar zonder de mens zelf ook maar enige mogelijkheid tot werkelijk en zelfstandig beslissen te geven. De bisschoppen in Rome zijn op het ogenblik bezig iets dergelijks tot stand te brengen, terwijl ook verschillende ministeries in uw land met dergelijke denkbeelden bezig zijn. Ik ben ervan overtuigd dat ook het Pentagon bezig is op eigen wijze een betere wereld te scheppen. Een wereld met zindelijke hokken, misschien niet smakelijke, maar geheel juist samengestelde voeding en de plicht onmiddellijk te gehoorzamen, wanneer je geroepen wordt.

Maar wie heeft eigenlijk het recht zichzelf als beoordelaar van anderen aan te stellen? Wie zal in staat zijn alle factoren in aanmerking te nemen? Je kunt natuurlijk stellen dat er in uw dagen zoveel dieven rondlopen. Maar het merendeel van die dieven steelt vooral, omdat anderen het zo gemakkelijk hebben gemaakt om te stelen. Eerlijk gezegd voel ik wat meer respect voor degenen die een postkantoor overvallen dan voor degene die zich tezamen met vele anderen en zich gesteund wetende door een deskundig gevoede publieke opinie, opstelt tegenover het gezag om zo bijvoorbeeld hoger loon of meer pensioen te krijgen. Let wel, roofovervallen en diefstallen zijn volgens mij onjuist. Maar degenen die het doen, zijn in ieder geval bereid om iets te wagen, zélf risico's te lopen. In hun handeling hoe verkeerd ook, vind ik ergens nog iets terug van een zucht naar vrijheid. Het andere is volgens mij niets anders aan een je aanstellen en brullen, tot de oppasser je wat meer voer brengt. U zult het hiermede wel niet eens zijn, maar u krijgt zo dadelijk de kans een weerwoord te plaatsen.

Wanneer mensen in goede harmonie samenwerken en leven, zo vind ik dat fantastisch goed. Maar wanneer je éénmaal iemand helpt, betekent het toch nog niet dat je hem voortaan altijd zult moeten helpen? Dat men om een gave of bijdrage vraagt, is begrijpelijk. Maar dan alstublieft zonder morele of andere dwang. Wanneer je geven wilt, goed, wil je niet geven, even goede vrienden. Men dient te beseffen dat, zo men een ander om een gunst, gift of dienst vraagt, het altijd aan die ander is om daarop ja of neen te zeggen. Wanneer een ander u iets aanbiedt, moogt u dit rustig aanvaarden. Maar u hebt het recht niet anderen met vele middelen te dwingen of te bewegen u iets te geven. Want dan tast u zijn vrijheid van handelen, denken en beslissen aan.

Er zijn in dit verband heel wat zaken waarover wij zouden kunnen spreken. Neem bijvoorbeeld de smog, de heerlijke luchtverontreiniging waardoor uw land uiteindelijk bewezen heeft in welvaart de USA gelijk te komen. Deze smog wordt door bedrijven veroorzaakt. Mijns inziens heeft niemand werkelijk het recht tegen de veroorzaker te zeggen: leg je bedrijf stil, want je vergiftigt ons. Maar niemand kan je verplichten voor een dergelijke zaak te werken. Indien je in vrijheid iets tegen dergelijke zaken wilt ondernemen, geldt: werk niet voor een dergelijk bedrijf, weiger de producten daarvan te vervoeren, verkoop niets aan werkgevers en werknemers van het bedrijf. Houd je afzijdig, maar dan ook helemaal. En als je dit alles niet kunt doen, koop de producten van een dergelijk bedrijf niet. Die pressie tast niemands vrijheid aan en zal beter werken dan alle gemeenschappelijke organen die na veel onderling overleg tot de conclusie komen dat het over vijf jaren misschien wel weer wat beter kan gaan. Ik garandeer u dat, zo de mensen op deze wijze, geheel in vrijheid en zonder enig geweld of andere pressie dan algehele

onthouding, zouden reageren, het probleem binnen drie maanden al anders zou worden. Zeker, de betrokken bedrijven zullen nog wel arbeiders kunnen krijgen, maar alleen de mensen die nergens anders terecht kunnen, maar niet de besten want die zullen nog wel elders toch nog werk vinden. Zolang men de producten toch nog misschien wel deels af zal kunnen zetten, maar dan alleen ten koste van grote offers en tegen afbraakprijzen. De ondernemers zullen dan vrijwillig en zonder enige dwang de noodzakelijke maatregelen wel op korte termijn treffen of de productie staken. Want ook de vrijheid van handelen voor eenieder betekent dat men met elkander rekening dient te houden.

Er is ook in uw land een tijd geweest dat er een vrijheid van onderneming bestond - al werd die zelfs in die dagen door vele betreurd en gewraakt. Dit betekende dat je waar en diensten moest leveren in overeenstemming met de eisen die je stelde. Wanneer een kapper 25 cent voor knippen vroeg en dit niet goed deed, stond hij voor de keuze zijn zaak te sluiten of zo goedkoop te werken dat men de gebreken er op de koop toe wilde nemen. En wanneer in een restaurant de obers steeds maar "collega komt meteen" antwoordden ging de zaak eenvoudig failliet, omdat men naar zaken ging die niet onderdergelijk euvel gebukt gingen. Iemand die hard en goed wilde werken, bereikte wel iets. Iemand die dit niet wilde of kon, iemand die te veel voor zich eiste, had eenvoudig de consequenties te aanvaarden. Wat sociaal gezien niet erg verantwoord was, maar wel een grote vrijheid inhield. Met alle risico's en gevolgen betekende dit vrijheid. Je kunt kiezen tussen een feitelijke gevangenschap vol van niet rationele werkwijzen waarin je tevens verzekerd bent van een redelijke verzorging in overeenstemming met het gekozen systeem of de vrijheid met alle risico's en zorgen vandien.

Je kunt niet zelf vrij zijn en anderen binden. Wanneer wij nagaan hoe de mensen geestelijk leven, valt op dat zij die steeds weer anderen vertellen hoe te leven en te werken die zich macht en gezag verschaffen, zelf het slachtoffer worden van hun eigen maatregelen en predikingen. De mensen gaan leven naar hetgeen zij verkondigen. Zij vinden natuurlijk wel zijwegen om zelf extra te profiteren, maar voelen zich daardoor schuldig en ontwikkelen psychosen. Er ontstaat in een dergelijke mens een steeds verder gaande verwringing van waarden. Wie anderen hun gedragingen decreeteert en zo schijnbaar ook beheerst wordt in zijn geestelijke reacties, zowel als in zijn gedragingen, is vastgelegd aan datgene wat hij predikt. En dit is vaak een zeer onaangename toestand.

Onder hen zijn heel wat mensen die vol goede wil zijn begonnen. Allende is een voorbeeld hiervan. Deze man wil wel degelijk het goede, maar ondanks zijn rechtlijnig streven is hij reeds nu in een positie gekomen waarin hij ofwel zichzelf en de besluiten van zijn regering deels moet desavoueren, dan wel een spelletje van volksbedrog moet gaan spelen. Anders gezegd: de man zal binnenkort moeten kiezen tussen het nastreven van zijn doel of het bedrijven van politieke koehandel. Je zou kunnen zeggen dat hij steeds meer van een idealist aan het veranderen is in een politicus. Geestelijk betekent dit een verdeeld zijn tegen jezelf, iets wat vooral na aankomst aan onze zijde duidelijk kenbaar wordt. Innerlijk hebben die mensen iets van een graalridder, maar het leven heeft hen sterk misvormd, juist door hun neiging anderen te commanderen. Het resultaat is dat hun ogenblikkelijke geestelijke gedaante zo afzichtelijk is dat zij hoogstens kan dienen als gargouille aan de een of andere duivelse kathedraal. Degenen die hen gehoorzaamd hebben, zijn niet zo sterk misvormd. Zij hebben natuurlijk in hun leven het een en ander aan ervaring gemist en hun mogelijkheden niet zo volledig gebruikt als wenselijk zou zijn. Maar voor hen is er dan altijd nog het primitieve aanvaarden, het geloven waardoor zij ook met anderen contact op kunnen nemen na de overgang. Maar de leiders, degenen die menen te weten dat je de werkelijke waarden van het leven wel moet vervalsen, gaan er bijna onderdoor.

Ook geestelijk gezien zou vrijheid op aarde in vele opzichten dus wel begeerlijker zijn. Mogelijk meent u nu dat ik pleit voor een anarchie. Ik kan mij als uiterlijke vorm zowel een democratie in Griekse vorm als een anarchie voorstellen, zonder dat de vrijheid ooit in gevaar hoeft te komen. Ik vraag mij slechts af, in hoeverre vrijheid voor de mens op aarde mogelijk is en vooral hoe. Dan blijkt dat de vrijheid van de mens niet bepaald wordt door een systeem, een bepaalde

vorm van maatschappelijkheid of zoiets, maar door het besef van de gelijkwaardigheid van alle mensen. Vrijheid wordt niet geboren uit uiterlijke vormen, maar uit een innerlijk besef. Wanneer je weet wat vrijheid is, zul je anderen hun vrijheid ook gunnen. Je zult niet trachten, anderen hun bezit, rechten te ontnemen of je eigen rechten te gebruiken om anderen te binden. Wanneer je diep in jezelf weet wat vrijheid is, dan zul je ook bepaalde factoren die dwang omvatten, eenvoudig tegengaan of ontlopen. Ik kan mij zelfs voorstellen dat iemand het niet redelijk vindt dat een bepaalde straat eenrichtingsverkeer kent en er rustig van de andere zijde binnen gaat. Hij weet dat het riskant kan zijn, beseft dat men hem hiervoor ter verantwoording kan roepen of zelfs misschien gevangenzetten. Maar hij gaat er aan de verkeerde kant in, omdat dit volgens hem juist is.

Voor degene die werkelijk vrijheid zoekt te vinden, zonder anderen in hun wezen en rechten onjuist aan te tasten, zal het systeem dat de Mahatma Gandhi gebruikte, nog niet zo vreemd vinden. Hij zal het geweldloze verzet zien als het beste middel dat er bestaat om vrijheid te vinden. Wanneer je jezelf er tenminste toe kunt brengen dit te gebruiken. Want dit betekent dat je zelf de klappen van anderen zonder verweer zult moeten aanvaarden. En juist dit is iets wat de meeste mensen niet zo schijnt te liggen. Zij willen vrijheid, wanneer zij ervoor kunnen vechten, anderen op de kop kunnen geven om het te krijgen. Maar wanneer zij in bewuste weerloosheid de klappen van anderen moeten aanvaarden, past hen dit niet en beweren zij dat je zo nooit iets zult kunnen bereiken.

Bij het beknotten van vrijheid dient men verder zich te realiseren dat het hierbij niet aan komt op de redenen die men heeft om dit te doen, maar om de consequenties die aan het belemmeren van de vrijheden van anderen verbonden zijn. Neem de inquisitie. De inquisitoren wilden werkelijk en oprecht zielen redden. Maar zij grepen naar middelen van macht, omdat zij niet voldoende middelen van overtuiging bezaten. Zij konden het geloof van een ander niet wegpraten, met wonderen, of goedheid uitwissen, dus deden zij het met tortuur en de brandstapel. Hun gedrag is kentekenend voor een veel voorkomende menselijke reactie. Je begint te strijden voor een stralend ideaal. Maar dan blijkt dat de wereld je ideaal niet wil aanvaarden, dus zoek je naar middelen om je ideaal toch te verwezenlijken. Door de middelen die je gebruikt om het af te dwingen en tot waarheid te maken, vernietig je echter alle werkelijke waarde die het ooit bevatte. Inquisitie is nu nog een lelijk woord en zelfs in uw dagen nog reden voor velen om de katholieke kerk af te wijzen. Steeds weer zien wij dat dingen die, mits in vrijheid tot stand gekomen, voor de geschiedenis van de mensheid een zeer grote betekenis zouden kunnen hebben, tot lelijke en onaantoonbare zaken worden omgebogen, alleen maar door het ongeduld van de mensen die niet slechts hun ideaal verwezenlijkt willen zien, maar daarin gelijktijdig naar een zelfbevestiging zoeken. Zo wordt het eens schone uiteindelijk tot een verkrachting van menselijkheid en menselijke rechten.

Laat mij u enkele vragen stellen: Meent u niet dat het veel eenvoudiger zou kunnen gaan bij alle regeringen dat het maatschappelijk bestel veel eenvoudiger en directer zou kunnen zijn? Waarom komt men daartoe dan niet? Omdat men zich zonder een groot gezagsapparaat en grote controlemogelijkheid onzeker gevoelt en meent dat de mensen niet of onvoldoende mee zullen werken. Maar impliceert dit niet dat de mensen het streven verwerpen? Kun je het hen dan door je machtsmiddelen opleggen en toch nog van vrijheid spreken? Bezie de prediking en verkondiging van geloof. Er zijn groepen waarin alles geheel vrijelijk gebeurt waarin de levensblijheid die de leden bezielt, het enige overtuigende argument vormt. Maar in 9 van de 10 gevallen is er een traag voortgaan in een sleur zonder werkelijke beleving of vreugde, terwijl in deze groepen alle orthodoxie alleen maar dient om eigen stellingen en meningen te kunnen handhaven.

Bezie de esoterie: Hier gaat het in vele gevallen niet meer om de vraag wat je in jezelf vindt, welke hogere krachten en mogelijkheden je in jezelf weet te vinden. Belevingen en de vraag "wat ben ik wat kan ik zijn", treden meestal op de achtergrond, wanneer het gaat om het kleven aan een vastliggend systeem. Want zo staat het in de boeken, zo hebben onze leraren het

gezegd. Daarom heb je dit zonder meer te aanvaarden. Wanneer je je lesje maar kent, ben je meer waard dan anderen. Niet dus, omdat je innerlijk iets kent en beleeft, maar omdat je een boekje van buiten kent. Maar zelfs iemand die het rode boekje van Mao geheel van buiten kent en er voortdurend mee zwaait, is daardoor nog geen werkelijke revolutionair, ook al doet hij alsof. Ook hier dient men te begrijpen dat werkelijke vrijheid bestaat in het waarmaken van eigen wezen, in het afbreken van de grenzen die er omheen staan. Een mens die voortdurend stelt: onmogelijk, onaanvaardbaar, en dit niet voor zich stelt, maar ook mede voor anderen, breekt voor zich en anderen mogelijkheden af. Hij vernietigt kansen.

Iemand heeft opgemerkt dat de moderne wereld zich bovenal kenmerkt door de tyrannie van de middelmaat. Vrijheid betekent dat een ander vrij moet zijn om meer of minder te zijn en te bereiken dan jijzelf. Maar het gaat je niets aan wat een ander is of doet in eigen sfeer en leven. Jij hebt alleen jezelf te zijn, zo goed je kunt. Dat is vrijheid. De neiging zich tot beoordelaar van anderen aan te stellen en zichzelf zonder enig recht in een rechterstoel te plaatsen om anderen te veroordelen, is een van de ergste dingen in de menselijke wereld.

Iemand die in de geest komt, is vrij. Hij wordt zichzelf tot rechter, omdat hij in de geest geconfronteerd wordt met de waarheid omtrent zichzelf die hij op aarde voor zichzelf en anderen nog wel wist te verbergen, maar die hij nu zonder meer en opeens maar te aanvaarden heeft. Vaak kwelt een mens zichzelf in de geest, omdat hij wil voorkomen dat iemand anders zal beseffen wat er met hem werkelijk aan de hand is. In de geest moet je leven met je eigen daden, met je eigen aansprakelijkheden en verantwoordelijkheden. Je kunt op aarde misschien doen of iets dergelijks je niet aangaat, maar in de geest leef je dit alles. Men kan de buitenwereld bedriegen. De helden van Mi Lay kunnen stoer zeggen dat zij gedood hebben, omdat het bevolen was of eerlijker, toegeven dat zij in een roes hebben gehandeld. Maar denkt u dat zij diep in zich, alles wat daar gebeurde, kunnen vergeten? Op aarde kunnen zij misschien ondanks de herinneringen zichzelf en anderen bedriegen, stellende dat je een bevel moet uitvoeren. Zoals de bewakers uit de concentratiekampen deden en nog soms doen. Ook zij verhulden op een dergelijke wijze voor zichzelf wat zij eigenlijk deden. Maar denkt u niet dat ook zij soms onprettig slapen, dromen van de nagels van stervenden, het klagen van hen die zij doden moesten, opklinkende achter stalen deuren? Maar ja wat wij deden, was noodzakelijk, in het belang van het volk, volgens de orders van de Führer. Zoals anderen zich voorhouden dat het neerschieten van opstandige gevangenen noodzakelijk en onvermijdelijk was in verband met het handhaven van een openbare orde.

Maar leuzen kunnen op aarde schijnbaar veel goed maken, in de geestelijke werkelijkheid tellen zij niet. Wanneer men stelt dat iets noodzakelijk is om het communisme of kapitalisme te bestrijden, kan men er hier vrede mee hebben. Maar in de geest kun je je niet voor je persoonlijke aansprakelijkheid redden door het gebruiken van dergelijke leuzen. Daar zul je beseffen: Ik heb mijn vrijheid verworpen. Ik heb uit luiheid of angst mensen vermoord. Ik had anders kunnen handelen, anders kunnen zijn... Doen wat je zelf als werkelijk juist ziet en alle verantwoording ervoor dragen dat is vrijheid. Vrijheid neemt een groot deel van je schijnbare zekerheden weg, maar geeft je ook de belevingswaarden en mogelijkheden tot bereiking die je nodig zult hebben om zo dadelijk een geestelijk bestaan zonder meer te kunnen aanvaarden.

Persoonlijk heb ik het gevoel dat de meeste mensen op aarde niet vrij zijn, zelfs niet vrij willen zijn. Ik meen dat de meeste mensen bang zijn voor werkelijke vrijheid. Ik meen dat de mensen die voor zich een zekere vrijheid zoeken te gewinnen, dit niet doen door zelf iets prijs te geven, maar eerder een schijn van vrijheid nastreven door de vrijheden van anderen aan te tasten en hun mogelijkheden te beperken. En toch is vrijheid het hoogste goed dat je, ook geestelijk, op aarde vinden kunt.

Hebt u commentaar?

Reactie: Ik dacht dat een mens de waarachtige vrijheid eerst verkrijgt, nadat hij de Christus gevonden heeft.

Spreker: Voor u zal dit waar zijn en misschien voor anderen ook. Maar dat betekent nog niet dat het voor eenieder waar zal zijn. Vrijheid betekent ook: beseffen dat je persoonlijke waarheden kunt vinden en beleven, zonder dat die voor eenieder hoeven te gelden op gelijke wijze.

Reactie: Maar eerst hierdoor, en het bereiken van zelfbeheersing en zelfkennis, leert men zijn medemensen beter kennen en beoordelen.

Spreker: Het beter kennen lijkt mij mogelijk en wensenswaardig. Maar beoordelen lijkt mij fout. Wie beoordeelt, veroordeelt en wie veroordeelt ten aanzien van anderen, oordeelt daarmee in wezen ook zichzelf. Het is uw recht, uw vrijheid, op uw eigen wijze in uzelf de grote kracht te vinden. Indien het uw weg is die u vrijheid geeft, is zij voor u goed. En wanneer een ander langs die weg zijn eigen en werkelijke vrijheid zal kunnen vinden is ook dit goed. Maar indien de ander een afwijkende weg prefereert en daarin zijn persoonlijke vrijheid en erkenningen vindt, zo zou u ook dit moeten erkennen en toejuichen.

Reactie: U spreekt of wij ons van vrijheid nog bewust moeten worden. Ik dacht dat dit alles reeds het uitgangspunt was geworden van de meer bewuste personen in deze wereld.

Spreker: U stelt hiermede dat degene die het begrip vrijheid op een voor u aanvaardbare wijze hanteert, tot de meer bewuste figuren behoort. Denkt u dat dit waar is? Een dergelijke denkwijze lijkt mij ergens gevaarlijk. Eenieder komt op voor eigen denkwijzen en stellingen en meent dat degenen die ook zo voelen en denken degenen zullen zijn die werkelijk meetellen. Hierdoor onderschat hij alle anderen.

In uw vraagje vind ik verder een licht vermaan. Ik heb het misschien verdiend. Ik heb gesproken, alsof u het begrip vrijheid nog zou moeten kennen. Indien zovelen dit werkelijke begrip vrijheid reeds zouden kennen, moet u mij echter toch nog eens vertellen waarom degenen, die die vrijheid prediken, voortdurend bezig zijn anderen te irriteren, te hinderen en in hun vrijheid te belemmeren. Misschien kunt u mij ook vertellen hoe de vrijheid gediend kan worden door een protestdemonstratie waarbij men vraagt om voedsel voor de hongeriger in Indië, maar uit balorigheid meteen even de auto van buurman in elkaar slaat. U zult antwoorden dat dit excessen zijn. U hebt gelijk. Er zijn ook in de door u bedoelde wijze van leven en denken mensen die het begrip vrijheid langzaam maar zeker voor zichzelf waarmaken. Maar er zijn er heel wat meer die het vaandel der vrijheid op gelijksoortige wijze gebruiken als eens de jacobijnen in de Franse revolutie. De vrijheid van de Franse revolutie echter heette lange tijd madame Guillotine. Dit mag men niet vergeten. Mijn betoog lijkt mij meer dan een schoolse opsomming van u allen reeds bekende feiten, al is het alleen maar, omdat ik u er op gewezen heb dat je niet het recht hebt in naam van de vrijheid anderen te vermoorden of te onderdrukken. Want men vergeet steeds weer dat een werkelijk streven naar vrijheid voor anderen gebaseerd moet zijn op de andere, op wat hun wezen, leven en denken inhoudt.

Reactie: U geeft een esoterische oplossing in een tijd waarin onvrijheid aan alle fronten voortschrijdt.

Spreker: Onvrijheid kan voor een mens alleen daar bestaan waar hij zich laat binden.

Vraag: Is vrijheid niet voornamelijk het aanvaarden van je eigen gebondenheid?

Antwoord: Neen, ofschoon vrijheid wel inhoudt dat je persoonlijke en andere gebondenheden kunt aanvaarden. Maar vrijheid ligt niet in de eerste plaats in het erkennen van gebondenheden, maar in het feit dat je beseft alleen gebonden te zijn aan vrijwillig aanvaarde verplichtingen. Dit betekent tevens dat een dergelijke verplichting nooit als blijvend geldend kan worden beschouwd. Je verandert zelf, je besef verandert, dus dien je vrij te zijn om verplichtingen op te zeggen, wanneer je besef dit wenselijk maakt in verband met veranderingen in eigen wezen. Want wat vandaag juist is hoeft dit morgen niet meer te zijn. Eerst wanneer de mens beseft dat zijn gang door de tijd een voortdurende verandering is, die inhoudt dat verplichtingen,

levenshouding, relaties voortdurend moeten worden aangepast, kan hij werkelijke vrijheid vinden.

Ik wil nog even terugkomen op de opmerking dat ik alleen een esoterische oplossing heb gegeven. Elke andere oplossing dan een oplossing waarbij de mens van zich uit en voor zich de vrijheid tenkosten van alles - zover het zijn eigen kosten zijn natuurlijk - waarmaakt, zal voeren tot onvrijheid. Want hij die een vrijheid met pressie en geweld waar wil maken, ontwikkelt macht en deze macht impliceert weer onvrijheid, eerst voor anderen en dan voor de vrijheidsbrenger zelf.

Reactie: Ik dacht dat vrijheid niet een kennis is, maar een openbaring die eenieder in zich kan krijgen.

Spreker: Vrijheid is een begrip. Het is een omschrijving van een innerlijke toestand, maar net zo goed van: een gedrag, een omschrijving van de relatie met de wereld en van de bereidheid jezelf waar te maken, ongeacht de kosten. U hebt geen ongelijk wanneer u het zo stelt, maar het is toch te weinig een aanduiding van het geheel dat vrijheid wordt genoemd. Bovendien: vrijheid in zichzelf vinden is iets wat vele mensen alleen maar doen, omdat zij het vrij-zijn naar buiten toe niet waar durven maken.

Vraag: Maar vrijheid is een meer-dimensionale beleving en omvat meer dan men in drie dimensies uit kan drukken?

Antwoord: Meer-dimensionaal is een mooi klinkend woord in dit verband. Indien wij zeggen dat vrijheid een persoonlijke eigenschap en beleving is, is zij natuurlijk, indien u althans sferen als dimensies wilt omschrijven, superdimensionaal, omdat zij alles omvat waarin het menselijk Ik bestaat of bestaan kan. Ook de uiteindelijke waarheid. Maar dat impliceert dat wij haar moeten zien als iets wat verder reikt dan deze wereld, zodat wij het in deze wereld wel wat mogen verwaarlozen.

Reactie: Maar het feit blijft bestaan dat wij het in woorden niet kunnen uitdrukken, omdat het meer-dimensionaal is.

Spreker: Het feit dat u mij zo goed hebt begrepen dat u in verweer komt door het geheel te verschuiven naar een begripsvermogen, groter dan dat van de mens, bewijst mij reeds dat ik over de vrijheid toch wel heb gesproken in voor u zeer verstaanbare en goed begrepen termen. U hebt natuurlijk de vrijheid om met uw bezinnen op de vrijheid door te gaan op meer-dimensionale wijze, in Christus of op welke andere wijze dan ook. Maar daar u dit te berde brengt, geeft u mij de vrijheid u erop attent te maken dat het begrip vrijheid in feite een wijze van bestaan en leven omvat die niet zonder meer naar een hiernamaals verschoven kan worden, een wijze die altijd in elke wereld en sfeer vanuit het Ik geleefd moet worden. Het geeft mij het recht u te zeggen dat volgens mij deze vrijheid het begin betekent van de ontdekking van een persoonlijke waarheid waaruit dan een begrip voor de totaliteit uiteindelijk kan ontstaan. Het is iets wat nu urgent is.

Ik heb hierover niet gesproken als over een academische vraag, maar als een urgente kwestie. Ik heb u getracht aan te tonen dat uw geldontwaarding, uw komende economische crises, uw vele menselijke en sociale problemen allen te wijten zijn aan precies hetzelfde: aan een gebrek aan vrijheid. Voortkomen doen deze dingen ook uit de angst voor vrijheid, de angst voor verantwoordelijkheid, zelf moeten zorgen, persoonlijke aansprakelijkheden. Het dierentuinbestaan wordt nog steeds geprefereerd. Als men alleen maar lekker warm en goed gevoed in zijn kooi zit, klaagt men er wel over dat er tralies zijn, maar wil het andere niet opgeven? Dat is geen vrijheid dat heeft niets met vrijheidszin te maken. Laat ons eerlijk blijven, vrienden: de meesten die over vrijheid oren, willen geen werkelijke vrijheid.

Ik moet helaas af gaan ronden.

Vrijheid is zeer actueel op het ogenblik. Er wordt gesproken over dictatuur en de vrijheid van andere volkeren die afgedwongen moet worden door dezelfde mensen, de machten die op

ditzelfde ogenblik de vrijheid van anderen niet achten en respecteren die dwang en terreur in eigen omgeving evenmin schuwen als volksmisleiding. Je moet eerst zelf de vrijheden van anderen leren respecteren, vóór je ooit kunt spreken over de aantasting van vrijheid door anderen. Je moet eerst de vrijheid van denken, leven en geestelijk bestaan van de anderen leren respecteren, voor je voor jezelf kunt spreken over een vrijheid die je zult vinden. Dit wilde ik u duidelijk maken. De crisis in de wereld is er een van mensen die menen dat zij verantwoording af kunnen schuiven op anderen en gelijktijdig voor zich een schijnvrijheid mogen eisen die alles inhoudt wat zij begeren, ten koste van de vrijheid en de rechten van anderen. Dat is de oorzaak van uw problemen, geestelijk zowel als materieel. Juist dit alles is aansprakelijk voor de steeds meer schizofrene houding van een groot deel van uw maatschappij, verantwoordelijk voor het verval van de kerken. Gelukkig is er weer iets te zien van een zelf zoeken en vinden in het geestelijke leven van de mensen dat langzaam tot een reeks van trage koraalzingen en zelfvoldane kerkgangen was geworden.

Vrijheid is: zelf vrijheid geven en bewust leven naar wat je nu, op dit moment, als juist ervaart. Nu, niet morgen, niet in een hiernamaals, niet alleen geestelijk, maar op elk terrein waarop je dit maar mogelijk is. Ik weet dat dit onpraktisch klinkt dat u terecht kunt zeggen: de wereld maakt ons dit zeer moeilijk. En toch: wanneer u niet bereid bent offers te brengen voor uw vrijheid, zult u slaven blijven. Dit alles wilde ik u duidelijk maken. Want dit is een zeer actuele kwestie en de actualiteit hiervan zal in de nabije toekomst nog door het gebeuren onderstreept worden, zo goed in uw eigen land als in andere landen. Je kunt niet vrij zijn of je moet bereid zijn ook de consequentie te aanvaarden van die vrijheid: persoonlijke aansprakelijkheid, een op eigen middelen en kunnen aangewezen zijn. Je kunt niet vrij zijn, wanneer je je vrijheid als een recht verlangt, zonder gelijktijdig daarvoor offers te willen brengen, daarvoor volledig te willen betalen. Werkelijke vrijheid kun je alleen vinden, wanneer je niet tracht anderen hun vrijheid te nemen. Want in dat geval word je tot de slaaf van degenen die je tracht te beheersen.

Binnen niet al te lange tijd vinden er wisselingen van gezag en systeem plaats in verschillende landen op uw wereld. Veel zult u er niet over horen, want over dergelijke zaken spreekt men niet graag de waarheid. Maar u zult kunnen zien hoe overal de ene dictatuur de andere afwisselt, u zult constateren dat de vrijheid steeds verder vertrapt wordt in naam van diezelfde vrijheid. U zult ervaren hoe de mogelijkheid jezelf te zijn en jezelf te bewijzen voortdurend meer van eenieder wordt genomen opdat de gemeenschap een schone schijn kan ophouden die in feite voor de meeste mensen onrust, eenzaamheid en lijden kan betekenen. Indien u dit constateert, denk nog eens terug, aan wat ik vanavond gezegd heb. Ik dank u voor uw aandacht. Goedenavond.

EEN SPROOKJE (ESOTERIE)

Goedenavond, vrienden.

Na alle debat en opwindung van het eerste deel zullen wij nu een meer geestelijk, onderwerp aan moeten snijden. Ik vind dit moeilijk. Maar misschien mag ik u, indien u er als volwassenen geen bezwaar hebt, een sprookje vertellen. Het mooie van een sprookje, is dat iemand zijn eigen fouten altijd weer duidelijk en kennelijk betaald worden gezet. U kent het verhaal van Goud Elsje toch wel?

Zij was maar een arm kind: een stiefmoeder die boos was, een nijdige stiefzuster en bovendien een papa die kennelijk een grote slappeling was, ook al staat dat niet uitdrukkelijk in het verhaal vermeld. Zoals u wel weet, moet Elsje water halen, valt in de put en komt bij vrouw Holle terecht, voor wie zij een tijdlang werkt. Als loon voor haar diensten moet zij even onder de poort die naar de wereld voert blijven staan en vanaf dat ogenblik vallen er bij elk woord wat zij spreekt, juwelen en goudstukjes uit haar mond. Maar denkt u nu dat stiefmama blij is en zegt: kind, ik

zal je voortaan verder in ere houden, laten wij het product van je gave samen delen? Niets daarvan. Stiefmama wordt nijdig: Jij wel en mijn eigen dochter niet? En die is toch veel beter dan jij. Zij laat haar eigen kind opzettelijk in de put springen. Maar ja, het kind is niet hulpvaardig aangelegd en is geen groede helpster. Haar loon blijkt te zijn, wanneer zij uiteindelijk even onder de poort die naar de wereld voert mag blijven staan dat er bij elk woord dat zij spreekt, padden uit haar mond springen. Wat maar een griezelig gevoel moet zijn, denk ik. Erkennen stiefma en dochter nu dat Goud Elsje meer waard is dan zij? Welneen, zij zouden haar wel kunnen vermoorden, alleen al omdat hun plan verkeerd is afgelopen en zij een ander zijn verdienste werkelijk niet gunnen.

Ik heb het gevoel dat dit ook geestelijk waar is. Want een mens dwaalt ook geestelijk wel eens af en gaat inderdaad soms door een onderwereld waarin hij geconfronteerd wordt met zijn eigen ellende en noden. Heeft men de moed dit alles te trotseren en door te maken en laat men zich niet afschrikken door de asgrijze saaiheid van sommige fasen of het gebrek aan erkenning, zullen zij, wanneer zij weer aan de poort van het normale leven staan en weer normaal verder zullen kunnen gaan, begrip hebben voor zichzelf en soms ook voor anderen. Elk woord dat dergelijke mensen dan zeggen, bevat wijsheid. Maar er zijn heel wat mensen die, zoals het stiefzusje, opzettelijk naar beneden gaan om er beter van te worden. Zij hebben gehoord dat je door de onderwereld moet gaan om bewust te worden, dus gaan zij. Maar wanneer in die onderwereld iemand hen zegt, de waarheid over zichzelf te zien, houden zij de ogen dicht en zeggen: Daarvoor ben ik niet gekomen. Ik kom hier alleen voor mijn bewustwording. Zo gaat het verder. Zij raken steeds meer verbitterd op zichzelf en de wereld, zodat op de duur elk woord wat zij spreken, giftig klinkt, een aanvallen van eenieder en alles inhoudt. Die mensen stichten alleen nog maar onvrede en kunnen geen geluk meer vinden. Als dergelijke mensen zien dat een ander wel gelukkig is en bovendien nog wijsheid bezit, zijn zij zelfs bereid om die ander om te brengen, alleen maar opdat hij zou zwijgen en hen zo niet meer met hun eigen falen confronteren.

Zo dicht liggen sprookjes eigenlijk bij de werkelijkheid. Misschien kunnen sprookjes u dan ook helpen om enkele dingen te begrijpen dat mijns inziens geestelijk genoeg is en toch past bij het onderwerp van deze dag:

Wij moeten altijd eerst leren onszelf te zijn en leren afblijven van anderen. Dat is erg lastig, want pas wanneer wij bereid zijn zelf te zijn en zelf te doen, kunnen wij in onszelf een waarheid vinden.

Indien wij verwachten dat een grote ingewijde wel even langs zal komen om ons de geheimen van de kosmos in het oor te fluisteren, kunnen wij lang wachten. Maar wanneer wij denken dat wij zelf misschien toch wel iets kunnen begrijpen van wat een grote ingewijde en inwijding betekent, zijn wij ingewijd voor wij het weten.

In het sprookje wordt iets dergelijks altijd weer een soort wonderverhaal. Maar in onszelf is het een heel natuurlijk gebeuren. Je ziet eigenlijk niet waarin het verschil ligt. In het begin denk je misschien heel wat. Dan is er een woord dat in je resoneert dat je iets doet en je verandert steeds een klein beetje, zonder zelf te beseffen dat dit zo is. Je denkt: zo is het toch beter of: ik moet het toch meer zo of zo doen en voor je het weet is je persoonlijkheid ontplooid en van waarde veranderd.

Maar zeg je dan op een gegeven ogenblik: ben ik ingewijd? Helemaal niet. Want je kent nog net zoveel raadsel en vragen als vroeger, alleen zijn ze nu van een andere grootorde. Wel besef je dat je tegenover anderen sterker, krachtiger bent geworden.

Zoals ook Goud Elsje wel eens dingen gezegd zal hebben die niet zo erg mooi waren, zo zegt ook de wijze vaak dingen die niet zo mooi zijn. Maar het komt er niet zo erg op aan, omdat de mens die in zich een beetje waarheid vindt, doet denken aan een breederreactor, een soort

broedmachine waarin steeds meer atoombrandstof ontstaat als de reactor werkt. Wanneer wij een heel klein beetje waarheid in onszelf kennen hoe klein ook en daarmee werken, zijn wij als een breeder: wij brengen steeds meer van de machtige waarheid in onszelf voort en daardoor hebben wij steeds meer vermogen en kunnen steeds meer kracht uit die waarheid aan anderen geven, wanneer wij het nodig hebben. Het is wel kinderlijk wanneer je dit alles op die manier zegt, maar er zat toch wel iets in wat belangrijk kan zijn voor u, dacht ik zo.

Hiermede moet ik gaan sluiten. Wat de rest betreft, vrienden: het is nog steeds tijd om wat kalmpjes aan te doen. Ik hoop dat u daaraan zult denken. Want er zijn de komende week nog wel wat kleine ongenoegelijkheden op uw weg. Als u het zelf kalm aandoet, loop het nogal los. Maar let een beetje op. Want u weet het, al rijdt je zelf 20 km/u, wanneer je botst tegen iemand die 80 rijdt, is het geweld van de botsing nog uit te drukken in een snelheid van 100 km. En zo iets geldt voor woorden, zogoed als voor auto's.

Goedenavond.

d.d. 15 oktober 1971